

Zbyněk Fiala: Zdanit bohatství, které roste samo

 infokurýr.cz/n/2024/10/16/zbynek-fiala-zdanit-bohatstvi-ktere-roste-samo

kurýr

16. října 2024

Obrovské sociální nerovnosti by mohli britští labouristé zmírňovat tím, že budou daně z bohatství postupně zvyšovat, ale zdanění práce snižovat, píše bývalý mluvčí premiéra Blaira.

Každá labouristická vláda, která vyhrála volby tak drtivě jako ta Starmerova, vládla dlouho a dokázala prosadit významné reformy. Až bude labouristická ministryně financí Rachel Reevesová 30. října představovat svůj první rozpočet, měla by ohlásit reformní přístup spočívající v tom, že jen skutečné zásluhy, podnikavost a práce si zaslouží nízké daně. Při té příležitosti lze poukázat na to, že žádná z těchto zásad se v současné době nedodrhuje.

Píše o tom Philip Collins, někdejší mluvčí úřadu premiéra Blaira, v britském prestižním měsíčníku Prospect. Dokládá to astronomickým nárůstem společenských nerovností, kdy v lednu 2023 vlastnilo nejbohatší jedno procento Britů větší bohatství než nejchudších 70 procent dohromady. Bohatství roste rychleji než pracovní příjmy. Nová labouristická vláda by proto měla zdanění bohatství postupně zvyšovat, ale zdanění práce naopak snižovat.

<https://www.pressreader.com/uk/prospect/20241001/page/35>

Jak tento propastný sociální nepoměr vznikl? Máme za sebou tři desetiletí nemovitostní bubliny, kouzla kvantitativního uvolňování a trvale nízké úrokové sazby, zatímco ve stejné době pokračoval tlak na snižování reálných mezd. Britská nadace *Resolution Foundation* spočítala, že od roku 1980 bohatství rostlo dvaapůlkrát rychleji než ekonomika Spojeného království, takže ocenění britských soukromých aktiv za tu dobu vzrostlo z trojnásobku na osminásobek HDP. Jedna věc se však nezměnila. Uvedené bohatství bylo stále ochraňováno směšnou daňovou sazbou, která se opírala o historická ocenění z roku 1991.

Jestliže však společenské postavení závisí víc na dědictví (neboli na *šťěstí v loterii života*) než na práci a podnikání, pak se jedná se o mocnou a škodlivou změnu v charakteru společnosti. A pokud se nic nestane, tato nerovnost se ještě zvýší, konstatuje Collins. Jak připomíná, zrovna teď čeká Spojené království úplná tsunami dědictví, až začne vymírat poválečná „generace *baby boomu*“. Rozjede se tak největší převod bohatství v historii.

V příštích dvou desetiletích se má reálná hodnota dědictví zdvojnásobit. Jak vypočítal britský Institut pro fiskální studia, děti narozené v 80. letech, jejichž rodiče patří k nejbohatší pětině národa, dostanou jako dědictví 30 procent svých celoživotních příjmů. A teď to srovnajte s dědictvím jejich protějšků narozených v 60. letech, kdy dědictví činilo jen 17 procent celoživotního výdělku. Nejjednodušší to měly děti chudších rodičů, ty nedostaly téměř nic. A tak nerovnosti plodí další nerovnosti. To pak ale není ani tak ekonomika, jako čirá hra zděděného majetku.

Tento dědičný efekt později dostal jméno „Gatsbyho křivka“. Tak jej pojmenoval Alan Krueger, předseda ekonomických poradců Baracka Obamy. Gatsbyho křivka názorně ukazuje, jak je těžké, aby chudý zbohatl. Ústředním argumentem je, že pokud už při vstupu do nového působiště nevykážete velké vlastní jmění, budete se jen velice obtížně prosazovat ve společnosti. Peníze přitahují kontakty a kontakty přinášejí více peněz.

Je to i otázka budoucnosti národa. Hromadění obrovského bohatství, zejména v Londýně, ničí trh s bydlením pro mladé. Před čtyřiceti lety trvalo průměrnému páru tři roky, než si našetřil částku, se kterou může jít pro hypotéku. Dnes to bude trvat téměř deset let a v Londýně 18 let. Je to proto, že růst cen aktiv překonává růst příjmů, a děje se to po celá desetiletí. Cena průměrného domu v letech 1970 až 2021 se vynásobila 65krát, ale průměrná týdenní mzda vzrostla jen 36krát.

Americký filozof John Rawls věnoval svou práci Teorie spravedlnosti (1971) hledání definice toho, kdy je nerovnost spravedlivá. Zmíněná Gatsbyho křivka je grafickou ukázkou, že bohaté společnosti jsou nyní ovládány nerovnostmi, které jsou zjevně nespravedlivé.

Takové nerovnosti by mělo napravovat zdanění. Filozofické základy daní nabídl ve druhé polovině 19. století jeden ze zakladatelů klasické politické ekonomie John Stuart Mill, když rozlišoval mezi vydělaným a nevydělaným příjmem. Na obrázku, který často používal, si zoufal nad situací, kdy boháčům padá bohatství „přímo do úst, i když spí“. V roce 1909 se to pokusil napravit liberální premiér Lloyd George, když navrhl 20procentní daň z přírůstků ceny půdy, ale Sněmovna lordů, která byla plná vlastníků, to zarazila.

Téma znovu otevřela až zpráva profesora Jamese Meadea pro Institut fiskálních studií (IFS) z roku 1978, která nezasloužené bohatství opětovně označila za vhodný cíl pro zdanění. Jak konstatuje, „kapitál produkuje příjem, který na rozdíl od výdělečné schopnosti neklesá s věkem a nezískává se na úkor volného času.“

Meade si však vybral špatnou dobu. Přišel rok 1980, nastoupila premiérka Margareta Thatcherová a začalo období nezřízeného růstu nerovností.

Ale v současnosti už má zdanění bohatství znovu podporu veřejnosti. Průzkum YouGov z roku 2023 ukázal, že tři čtvrtiny lidí ve Velké Británii by takovou daň podporovaly. V neposlední řadě proto, že má jít o velké majetky, takže nikdo z dotázaných by ji pravděpodobně neplatil.

Zdanění je praktickou záležitostí, daň musí fungovat, připomíná autor. Peníze musí přitékat a daň nesmí narazit na snadnou „optimalizaci“. Vždy existovala praktická námitka proti přímé dani z majetku, už proto, že o rozsahu a obsahu britského bohatství toho není moc známo. První překážkou je tedy absence spolehlivých údajů.

Labouristická strana se zavázala k dani z majetku v roce 1974. Volební program sliboval zavedení roční daně z bohatství pro bohaté, dále daně z velkých převodů osobního bohatství a silné zdanění spekulace s majetkem“. Proti tomu se okamžitě postavila Národní zemědělská unie, London City a Bank of England. Kampaň na obranu druhého domu na venkově přilákala milion podpisů.

Denis Healey ve svých pamětech uvedl: „Nikdy byste se neměli zavázat k opozici vůči novým daním, pokud nemáte velmi dobrou představu, jak budou fungovat v praxi. Zavázali jsme se k dani z bohatství, ale za pět let jsem zjistil, že je nemožné navrhnout takovou, která by přinesla dostatek příjmů, aby stála za administrativní náklady a politické potíže.“

Problém je v časovém horizontu. Z roku na rok toho moc nejde, ale dlouhodobější řešení jsou k dispozici. Jedno z nich Collins ve svém příspěvku pro Prospect uvádí, má podobu zvláštního suverénního fondu. Nejbohatší pro něj poskytnou počáteční vklad, buď dobrovolně, nebo povinně. Fond pak bude investovat a výnosy budou předávány občanům. Jako dividenda, podpora bydlení nebo třeba jako startovní kapitál osobám, které právě vstoupily do dospělého věku.

Dnes má daň z majetku pouze pět zemí OECD: Kolumbie, Francie, Norsko, Španělsko a Švýcarsko. Část obtíží s touto daní lze obejít postupem, který navrhla Komise pro daň z majetku do roku 2020, vedená Arunem Advaním, který je také členem IFS. Právě proto, že je tak těžké získat data, uvedená komise doporučuje zaměření jen na domácnosti s čistým jměním 10 milionů liber a více.

Tato jediná dávka pro nejbohatší domácnosti by mohla poskytnout inaugurační vklad pro instituci, která by mohla časem transformovat problém nadměrného dědictví: britský státní investiční fond. Existuje 70 takových fondů po celém světě, včetně Singapuru, Nového Zélandu, Francie a Irska, nebo v 10 státech USA. Čtyřicet fondů bylo vytvořeno po roce 2005. Spojené království tam mělo investovat

výnosy z ropy v Severním moři — 166 miliard liber v letech 1980 až 1989 – ale následné konzervativní vlády daly pošetile peníze pryč prostřednictvím daňových škrťů.

Naléhavou otázkou je, kde najdeme další peníze na rozvoj fondu? Organizace Global SWF oznámila, že polovina kapitálu ve státních investičních fondech pochází z prodeje komodit a druhá polovina z devizových rezerv, rozpočtových přebytků, emise cenných papírů a výnosů z prodeje pozemků a privatizací.

Liam Byrne ve své vynikající knize Nerovnost bohatství (*The Inequality of Wealth*) prochází takové možnosti. Mohli bychom požádat o dobrovolné příspěvky. Mohli bychom vložit hodnotu veřejného podílu v bankách (30 miliard liber). Mohli bychom získat výtěžek ze státní půdy (*Crown Estate*). Mohli bychom použít peníze ze spících bankovních účtů. Mohli bychom, stejně jako Singapur, použít naše devizové rezervy, vypočítává Collins.

Účelem Státního fondu bohatství je přinést veřejnosti prospěch z vyšší návratnosti investic a vytvořit společné bohatství tím, že každému občanovi poskytne podíl na prosperitě. Singapur vkládá dividendu na individuální spořicí účet. Místo toho bychom mohli poskytnout větší kapitálovou částku pro každého člověka, když se dostane do věku 25 let.

Byrne odhaduje, že životaschopný státní investiční fond potřebuje v bance 180 miliard liber. Část zdrojů musí být zajištěna daní z majetku, takže jaké máme možnosti? Existují tři úložiště bohatství, a každé je lepším zdrojem než daně z příjmu a odvody z práce: **majetek, dědictví a půda**.

Majetek, na rozdíl od příjmů, je těžké skrýt a dani z něj je těžké se vyhnout. Nemovitost se často stává hlavní investicí. To neznamená, že všechny majetkové daně mají politický i ekonomický smysl. Podrobit domácí rezidenci zdanění kapitálových výnosů vyděsí každého politického stratéga pověřeného vítězstvím v příštích

všeobecných volbách. Majetková posedlost Spojeného království by však neměla zůstat nezdaněná. Pokud se kdekoliv nabízejí neočekávané nezasloužené zisky, je to na trhu s nemovitostmi.

Celková hodnota britského bydlení vzrostla za poslední desetiletí o 75 procent, a bylo to tlačeno hrou nabídky a poptávky a vzestupem nízkých úrokových sazeb spíše než genialitou milionů domácích investičních guru. Daň lze zaměřit na nemovitosti oceňované nad 1 milion liber (30 milionů korun). Ukázalo by to taky stávající nerovnováhu mezi severem a jihem, když by celá Anglie severně od Birminghamu přispěla pouhými 2 procenty příjmů, zatímco 60 procent výnosu by pocházelo ze čtyř londýnských čtvrtí.

Brzy se toto obrovské pozemkové vlastnictví stane předmětem **dědictví**. Když byla v Británii v roce 1894 zavedena dědická daň, ministr financí William Harcourt parlamentu připomněl, že neexistuje přirozené právo dědit:

„Příroda nedává člověku žádnou moc nad jeho pozemskými statky nad rámec jeho života. (...) Jako rodič jsem si vydělal peníze, ale jako dítě ne. (...) Odvážnou reformou, kterou by měl reformující ministr financí přijmout, by bylo nahradit dědickou daň doživotní daní z majetkových příjmů. Platba by neměla padnout na osobu, která si alespoň část peněz vydělala. Měla by to dopadnout na osobu, která si nezasloužila vůbec nic.“

Třetí možnost kapitalizace státního investičního fondu, kterou nabízí **půda**, je ze všech nejodvážnější. Winston Churchill jednou poukázal na to, že vlastníkově půdy „stačí jen sedět a spokojeně sledovat, jak se jeho majetek rozmnožuje ... bez úsilí nebo příspěvku z jeho strany“.

John Stuart Mill konstatoval totéž – půda je „monopol nikoli činem člověka, ale přírody“.

Proto má půda jako zdroj příjmů řadu ctností. Je to statický zdroj, na rozdíl od příjmu nebo zisku, který lze přesouvat i skrývat. Je vlastněna spíše jako výsledek dědictví než jako výsledek pronikavé podnikatelské práce. Zachycuje pro státní pokladnu i část výhod, které vlastníkům půdy plynou z investic do infrastruktury.

Zdanění pozemků by mohlo změnit britskou fiskální politiku. 60 milionů akrů půdy ve Velké Británii má celkovou hodnotu blížící se 5 bilionům liber. Daň ve výši 1 procenta by pro státní investiční fond vynesla 50 miliard liber. Nebo by to mohlo být použito ke snížení daně z příjmu o třetinu nebo k úplnému odstranění daně z příjmu právnických osob.

Kdybychom měli dost odvahy vybírat daň z pozemků ve výši 2 procent, mohli bychom zrušit obecní daň, kolkovné a živnostenské sazby a přenechat peníze na nápravu sociální péče, prohlašuje bývalý premiérův mluvčí Collins.

Labouristická strana vznikla, aby podpořila zájmy nejméně bohatých. Proto je teď nutné, aby se daňové břemeno z příjmů přesunulo do daní z bohatství, konstatuje závěrem.

A tohle by mohlo inspirovat i českou levici.

Zbyněk Fiala

